

CAMPS, Christian i ARNAU, Pilar (eds.) (2004): *Colloqui europeu d'estudis catalans*. Volum 2. *La literatura catalana de la democràcia*. Montpeller: Centre d'études et de recherches catalanes, Université Montpellier III i Association Française des Catalanistes.

El segon volum de les actes del Colloqui Europeu d'Estudis Catalans se circumscriu a l'anàlisi de la literatura catalana actual, és a dir, de la produïda d'ençà de la instauració de la democràcia. El terreny és força estens, per la qual cosa, en realitat, aquestes actes són una miscel·lània d'estudis sobre temes i autors diversos, amb molt pocs panorames de conjunt que els contextualitzin. A més, en alguns casos els treballs més generals o panoràmics no compten amb comunicacions més específiques que els concretin. És el cas de les aportacions de Pilar Arnau i de Cristina Badosa, que estudien respectivament la novel·lística mallorquina i la perpinyanesa actuals, sense que cap autor d'aquestes contrades gaudeixi en el llibre d'un treball més concret. Així, a «Noves tendències de la novel·lística mallorquina als anys 80: assaig de sistematització» Pilar Arnau i Segarra dibuixa un panorama general de l'evolució de l'obra novel·lística dels escriptors mallorquins de la denominada generació dels 70 i dels que han aparegut posteriorment durant els decennis següents. Es tracta d'un treball que després, més ampliat i amb modificacions, ha aparegut també a *(Des)aiïllats: narrativa contemporània i insularitat a les Illes Balears* (2004). Cristina Badosa a «La novel·la perpinyanesa contemporània» ens comenta l'aportació d'alguns joves narradors de la Catalunya Nord, que, des de la perifèria de la perifèria, han assajat la creació d'una novel·lística moderna, que trenqui amb el passat i enllaci amb les actuals tendències narratives, així com dels problemes lingüístics amb què es troben aquests assaigs. Sobretot ens parla dels autors inclosos al volum *Perpinyhard* (1995), obra del col·lectiu Emili Xatard.

En canvi, potser per la procedència d'una bona part dels participants en aquest colloqui, la literatura del País Valencià és àmpliament representada en el volum, la qual cosa dóna sentit a la comunicació d'Anna Esteve, titulada «L'evolució de la literatura catalana al País Valencià a partir de la dècada dels 70 (1970-2000)». Esteve es basa sobretot en els aspectes de caràcter sociològic: editorials, revistes, premis literaris, autors, obres, gèneres, etc. Per aquest motiu, com és general en aquest tipus de treball, es dóna un relleu especial a les dades quantitatives. Sobta observar, per exemple, com el creixement del percentatge de llibres editats de literatura infantil i juvenil i de novel·la i de narrativa es corresponen a un descens dels de poesia. L'autora, tot i constatar la inexistència per part del poder d'una política cultural de suport a l'edició en català, conclou que: «S'ha produït una transformació literària radical des de la dècada dels 70 ençà. Hem passat d'una plataforma editorial inexistente: sense editorials fortes, sense distribució de llibres, sense una massa de públic lector i, a més, amb una producció esquifida i encarcarada en uns pocs gèneres literaris, a una situació en què disposem d'unes bases editorials i un entramat de premis literaris ben arrelats, uns índexs de publicació considerables i una diversitat creativa dignes de qualsevol literatura 'normal' i que, a més, consumeix un públic lector estable» (p. 152-153).

Per contra, la comunicació de J. L. Roig, «Elogi de la imperfecció: la poesia catalana en temps de les ONG», tot i que pel títol hauria de tenir un caràcter més panoràmic, només es restringeix al comentari d'uns quants poetes joves. Es tracta d'un treball força subjectiu i sense el rigor de la feina universitària i acadèmica, elaborat des de la perspectiva del creador, que ens parla de l'abandonament de la recerca de la bellesa formal en la poesia actual. Roig relaciona aquest tret de l'actual lírica amb la desaparició de la utopia, tot basant-se en l'evolució d'una sèrie de poetes joves (Carles Torner, Jaume Subirana, Sebastià Alzamora...) que, al capdavall, només són una petita part dels actuals conreadors del gènere. També té un caràcter restringit malgrat el seu títol la comunicació de Víctor Martínez-Gil. A «La narrativa catalana del textualisme a l'hipertext» Martínez-Gil relaciona el concepte d'hipertext, provinent de la informàtica, amb el textualisme aparegut als anys 70. Així, enllaça obres com *L'adolescent de sal*, de Biel Mesquida, o *Benzina*, de Quim Monzó, amb *El món d'Horaci*, de Vicent Pagès, o *El canvi*, de Miquel Bauçà. Tanmateix, el resultat no ens sembla prou convincent per la poca extensió de les obres analitzades i per la poca definició del concepte d'*hipertext* aplicat a la literatura.

L'estudi d'alguns dels narradors catalans actuals constitueix una àmplia part d'aquest volum. Vicent Alonso a «...*Olivetti, Moulinex, Chaffoteaux et Maury* o l'escepticisme», a partir de l'anàlisi d'alguns dels relats d'aquest llibre de Quim Monzó, ens revela alguns aspectes de la narrativa breu de l'escriptor català, tot posant en relleu la relació entre les tècniques narratives emprades i la voluntat de denúncia de la realitat des d'una actitud d'escepticisme. Joan Borja i Sanz analitza en un extens estudi les claus de l'èxit de la narrativa de Ferran Torrent a «El discurs narratiu de Ferran Torrent: una propina per a la novel·la catalana contemporània». Disconforme amb l'encasellament de la narrativa de Torrent com a autor de *gènere* o *comercial*, Borja ofereix diversos arguments en què prova els valors del novel·lista valencià, tot i que només es tracti "de simples hipòtesis", "més o menys intuïtives i sense la menor pretensió d'exhaustivitat" (p. 62). Així, per exemple, ens presenta la utilització dels elements de la *novel·la negra* per part de Torrent com una caricatura o paròdia del gènere. També es refereix a la connexió que ha existit sempre entre aquest escriptor i el seu públic, primer com a autor de novel·les que podien ésser llegides als instituts del País Valencià i després com a escriptor amb un públic addicta arreu dels Països Catalans. En aquest aspecte, sens dubte, la llengua emprada, en què sense defugir l'estàndard introdueix elements dels registres col·loquials, i l'ús dels diàlegs són factors a considerar, igualment com ho són l'humor i els paral·lelismes entre el discurs novel·lístic i el cinematogràfic. Tanmateix, bona part de l'èxit de Torrent recau en la novetat de presentar en la seva novel·lística un retrat crític de la realitat immediata, la qual cosa implica la presentació d'uns personatges no gens idealitzats, així com de fer de la ciutat de València l'escenari de la seva obra.

Per altra part, la narrativa escrita per dones és objecte d'atenció en el volum: concretament, hi són examinades les trajectòries de Maria Mercè Roca i de Carme Riera, a més de Montserrat Roig. Carles Cortès estudia «L'evolució del retrat psicologista en el tombant de segle. La narrativa de M. Mercè Roca». Emmarca l'obra de Roca en la tendència a la recreació de la realitat a partir del món interior dels personatges, amb una especial atenció a les tècniques narratives usades, i la presència de situacions conflictives i de temes derivats de les diferències de gènere. Barbara Luczak a «Història i ficció a *Dins el darrer blau* de Carme Riera» es proposa estudiar "el paper d'alguns recursos i estructures que trobem en la novel·la i que, segons el nostre parer, desenvolupen un paper important en el procés de ficcionalització de la història, tot condicionant la llegibilitat del text novel·lesc" (p. 190). Luczak analitza sobretot la relació entre ficció i història en la novel·la de Riera i dedueix que el "discurs literari parteix dels fets reals, per (fer) oblidar-los, tot construint-ne una realitat autosuficient, que funciona per ella mateixa, d'acord amb la seva pròpia retòrica" (p. 194). A més, es planteja si en realitat no cal incloure *Dins el darrer blau* en la categoria de la metanovel·la historiogràfica i, també, es refereix al compromís i a la dimensió ètica d'aquesta obra.

D'entre els narradors, n'hi ha dos que són objecte de més d'un estudi en aquest volum: Montserrat Roig i Jesús Moncada. «Dels abandonats pels déus i pels homes: *La veu melódica*, de Montserrat Roig», de M. Àngels Francés Díez, "explora la manifestació del llenguatge mític i simbòlic en una de les últimes obres de l'escriptora Montserrat Roig, *La veu melódica* (1987)" (p. 155). Francés hi analitza la presència dels mites de Job i de Jesucrist, subjacents rere una història ambientada en la Catalunya dels anys 60, protagonitzada per un heroi modern, en una al·legoria del patiment i de la injustícia. I Maria Sirera i Conca a «*El cant de la joventut*, de Montserrat Roig: escriptura i memòria» estudia aquest volum de contes, que considera "una obra clau pel que fa al canvi en el tractament dels temes com també quant als aspectes formals" (p. 266) de la seva obra. A partir d'alguns contes, es refereix als tipus de personatges que hi apareixen i a les diverses tècniques narratives emprades. Tot i la diversitat, "Dins del recull cada narració és independent, però estem parlant d'un bloc a manera de trencaclosques on els temes i la forma que prenen a cada moment estan perfectament coordinats" (p. 273). Pel que fa al narrador de Mequinensa, Maria Dasca Batalla i Sandrine Ribes li dediquen dos treballs. A «Aproximació a la novel·lística de Jesús Moncada» Dasca ens presenta les tres novel·les de l'escriptor de Mequinensa: *Camí de sirga* (1988), *La galeria de les estàtues* (1992) i *Estremida memòria* (1997), que són analitzades amb detall, tot conside-

rant la relació entre l'estructura i la tècnica narrativa i el contingut. Sandrine Ribes a «L'evolució de la sàtira de la dictadura a l'obra d'en Jesús Moncada» tracta el tema del franquisme a tota l'obra de l'escriptor de Mequinensa, amb l'excepció de la novella *Estremida memòria*, car se situa al segle XIX. L'estudiosa hi descobreix un simbolisme, rere el qual es refereix a la denúncia de l'opressió i de la manca de llibertat, així com a l'ús de l'humor amb una intenció de denúncia. Igualment, aborda la presència dels diversos col·lectius (militars, guàrdia civil, sacerdots...) sobre els quals el franquisme se sostenia. “Des de les primeres obres fins als textos posteriors —conclou Ribes—, la crítica evoluciona clarament passant d'unes pinzellades humorístiques o iròniques, a la veritable sàtira on la mofa ataca i ridiculitza els actors del franquisme, amb una ironia mordaç” (p. 240).

Pel que fa a la poesia, la sensació d'una excessiva concreció encara és major, atès que moltes de les comunicacions se centren en poetes força joves, alguns dels quals encara són poc coneguts. Tot i això, cal esmentar l'excepció de Denise Boyer, que a «De l'enigma a l'art de la fuga: les digressions a la poesia de Narcís Comadira dels darrers vint anys», compara els poemaris agrupats a *La llibertat i el terror* (1981) i els apareguts posteriorment entre 1985 i 2002 (*Enigma, En quarantena, Usdefruit i L'art de la fuga*), tot cercant l'evolució seguida pel poeta gironí, tant pel que fa als temes com al seu tractament. En canvi, Lluís Alpera, a «Un suggestiu epígon estellesià: el poemari *Suite de València* de Marisol González i Felip», ens apropa a l'obra d'aquesta poeta valenciana, no prou coneguda, i estableix els lligams entre el llibre encara inèdit *Suite de València* (algunes peces del qual han aparegut a l'antologia *Paraula del retorn*, 2002) i l'obra de Vicent Andrés Estellés. A «La literatura catalana femenina a partir dels vuitanta: el mestratge de Maria-Mercè Marçal» Laia Climent descriu “l'obra poètica d'una sèrie d'autores en llengua catalana que, condicionades pels canvis del pensament feminista de l'època, aporten una nova visió de la dona i en conjunt de la nostra societat” (p. 95). Les tres poetes triades, que començaren a publicar entre el final dels anys 80 i l'inici dels 90, tenen en comú el fet d'haver estat prologades per Marçal. Es tracta de Josefa Contijoch, Felícia Fuster i Cèlia Sánchez-Mústich. Les tres estarien en una línia d'intentar conèixer la dona des del seu interior i comparteixen amb Marçal temes i imatges com la de la liquescència. Alfons Gregori i Gomis a «La veu d'Enric Casasses: gènere i distorsió en la poesia catalana contemporània» pretén “obrir vies d'estudi quant a les implicacions de certes concepcions de gènere en l'obra d'Enric Casasses, a través d'una perspectiva d'anàlisi focalitzada en la política i la noció d'agència, però tenint en compte també l'eix de l'oralitat” (p. 173). Gregori es refereix a l'utopisme —que titlla de “lulllià”—, al pensament anarquista i a les idees romàntiques com a base del pensament de Casasses, que encara manté molts de trets del pensament transgressor dels anys 70. Igualment, es refereix a l'oralitat i als elements extratextuals de la comunicació en els seus recitals —vestuari, gestualitat, etc.—, que fan que l'autor sigui també un actor. Artur Quintana estudia l'obra d'«Hèctor Moret i l'actual literatura catalana a l'Aragó». Tot i tractar-se d'un autor relativament jove, sembla que és una obra tancada —almenys fins ara— per voluntat de l'escriptor. Quintana relaciona l'aportació de Moret a la literatura tot situant-la en el context de la literatura catalana de la Franja, amb els condicionaments que això implica. Per altra part, distingeix dos grups en la seva producció —el primer, format pels dos primers llibres (*Pentagrama* i *Parella de negres*) i pels dos últims (*Antídots* i *Temps pervers*), i el segons constituït pels dos restants (*Ròssecs* i *Al cul de sac trobarem les porqueres*)—, tot basant-se en la presència o l'absència del tema del compromís i de la voluntat de sinceritat, així com en l'ús o no de la mètrica. I Marie Claire Zimmermann a «“Auster i accessible”»: la paraula poètica de Carles Duarte o una obra en marxa des de 1984» estudia l'evolució de la poesia d'aquest escriptor, que també ha destacat com a estudiós de la llengua i com a polític. Es refereix a la presència del *jo* —i a les transformacions en *nosaltres* i en *tu*— en la seva poesia, tot distanciant-lo de la denominada poesia de l'experiència.

El teatre català actual, encara que en menor quantitat, també mereix l'atenció d'alguns dels estudiosos aplegats en aquest volum. Gabriel Sansano a «La por a l'altre. Pobres, immigrants i marginats en el teatre de Manuel Molins» analitza la presència d'aquest tipus de personatge en l'autor valencià. Sobretot se centra en l'anàlisi de dues peces escrites l'any 1992, *Elisa* i *Abú Magrib*, en

què Molins tracta el tema de la immigració. Sansano conclou que, tot i el seu compromís, “Molins defuig una visió maniquea, i ens presenta uns textos oberts a fi de provocar la reflexió del lector/espectador” (p. 262). Magí Sunyer analitza «El teatre de Joan Cavallé: de l'experimentació a la comèdia». Després d'emmarcar-lo entre una sèrie d'autors teatrals que apareixen cap a la meitat dels anys 80, Sunyer es refereix a la dedicació de Cavallé a altres gèneres i a treballs relacionats amb la dramaturgia i la literatura. Ressegueix l'evolució des de l'experimentació, amb *Entaulats*, fins a la seva arribada a un tipus de teatre més proper a la comèdia. Durant aquesta evolució “el dramaturg ha anat aprenent l'ofici, sense llançar-se en cap moment a intentar una peça llarga, en tres o cinc actes, potser excessiva per a un minimalista, potser massa ambiciosa per a una generació que no havia d'existir” (p. 285). El teatre català contemporani també és el tema d'interès per a Catherine Xerri a la comunicació titulada «Josep Maria Benet i Jornet i Sergi Belbel: una renovació del teatre català». Després de contraposar el teatre espectacle, que dominà l'escena catalana durant alguns anys, al teatre de text, situa l'obra de Belbel i de Benet i Jornet en un corrent dramàtic que cerca la modernitat, però sense trencar amb el passat. Veu en aquest posicionament un lligam amb l'actitud compromesa d'ambdós autors, que els porta a una represa d'aquell teatre que segueix basant-se sobretot en el llenguatge.

En resum, tot i la sensació de disparitat que aquest volum ofereix, *La literatura catalana de la democràcia* és una passa important per donar a conèixer la nostra literatura més recent, tant als Països Catalans com a l'estranger.